

Humoristické fejetony
jednoho z nejčtenějších
polských spisovatelů

JERZY PILCH

Nenávratně ztracené leváctví

PLUS

Přeložila Jitka Lukášová

Nenávratně ztracené leváctví

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.nakladatelstviplus.cz
www.albatrosmedia.cz

Jerzy Pilch
Nenávratně ztracené leváctví – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Nenávratně ztracené leváctví

JERZY PILCH

**Nenávratně
ztracené
leváctví**

PLUS

Přeložila Jitka Lukášová

**Kniha vychází s laskavou podporou
Polského institutu v Praze.**

Obsah

Je ve mně malá dušička	7
Rukopis nalezený na nemocniční chodbě	13
Kousek o třesoucích se rukách	19
Šavle poručíka Czyže	24
Kočka, která mě drží při životě	28
Románek a konec romáнку	35
Turowicz z jiné planety	42
Zázrak záporného času	48
Druhé, věčně zavřené dveře	53
Fotbal funebre	59
Ewa Chudoba, Bronisław Maj a já	63
Jarní pochod	70
Starý Kubica a temnota	75
Úchvatná souchotinářka	81
Seance s obdivovatelkou	87
Dva páry ponožek a jedna bota	93
A to jsi ty	99
Oblaka nad Czantorii	106
Filarecká ulice	112
Otvírání a zavírání branky	118
Agentura psaní nekrologů a posmrtných vzpomínek	124
Konkordia	132
Hudba pro kočku	137
Detailní popis jedné zkušenosti	142
Pokoj tomu domu	146
Cizí psaní	153
Elegie o vození kuchyňského odpadu	161
Nevysušená ctnost pořádku	168
Zelenáčovo srdce	175
Romantická tendence k vyznáním	182
Poznámka překladatelky	188

Je ve mně malá dušička

Je ve mně malá dušička, když přistupuji k neceremoniálnímu popisu svých bližních, je ve mně maličká dušička a v mém mozku vládne panika, protože vím opravdu málo. Upřímně řečeno, prozatím vím jedno, vím totiž, že než já skončím tuhle skandalizující naraci, kterou jsem dnes započal, tak nová vláda, jež byla zvláštní shodou náhod taky jmenována dnes, padne. Moje jistota se opírá o věčnou převahu psaní nad politikařením, o to, že já budu psát déle než vláda vládnout.

Už jednou se mi podobná příhoda stala. Před pár lety jsem jel na den nebo dva ke tchánům do Łapanowa. Byl horký začátek června, moje duše i tělo se jako obvykle za oněch časů bezcílně toulaly, prahnul jsem po klidu a regeneraci. Jel jsem, jsem. Dýchám čerstvý vzduch, plavu si prsa v jezeře, chvění duše ustává, chuť do života se vrací. Pohodlně zanořený v lehátku s nechutí pozoruju, jak tchyně s tchánem v potu tváře dřou na záhonku, čtu si populární literaturu a sem tam se kouknu na nějaký příjemný televizní pořad. Harmonie. Klid. Homeostáza. Země se s uklidňujícím skřípěním otáčí uvnitř nebeské skořepiny vzduchu a já se na lehátku otáčím spolu s ní.

Co to však jednoho dne, když s rituální lehkomyšlností sleduju televizi, nevidím? Vidím, že protirežimní básník Janek Polkowski (pro přátele Polpot), kterého znám osobně, se stává tiskovým mluvčím vlády. Pocítil jsem vzrušení (protože člověk přece cítí vzrušení, když vidí někoho, koho zná osobně, v televizi), takže jsem pocítil vzrušení a zaplavila mě vlna vzpomínek. Ve vzpomínkách mi ožil samizdat a *Zapis*, v němž Janek Polkowski (pro přátele Polpot) skvěle debutoval, ožila mi černá noc staného práva, mluvený časopis *NaGłos*¹, k prasknutí nacpaný sál krakovského KIK-u², ve kterém Polpot třesoucím se hlasem a ve třesoucím se tichu četl své hořké a dojímavé verše, a vzpomněl jsem si na kritika Jana Błońskiego, který o těch verších stejně pronikavě mluvil. Vzpomněl jsem si, jak jsme spolu s jinými protirežimními autory hráli fotbal v parku Jordana. (Ze všech básníků, které znám, hrál Polkowski fotbal nejlíp, nebyl technicky špatný, měl – jak říkají – úder a tah na branku, jenže se nevyhýbal brutální hře a bohužel taky rád nesportovně nadával soupeřům do komunistů, což působilo zvláště a úplně to paralyzovalo řady holobrádků, kteří s námi občas hráli.)

Vzpomněl jsem si na bankety, večírky a opilství, které byly ve svém vyznění stabilně protirežimní (Janek pil s mírou, ale taky toho moc nesnesl, po čtvrtlitru vodky se – řekněme – se značně toporným šarmem vrhal na ženské. „Co je to: někdo umřel?“ zvykl si například nekonvenčně navazovat dialog s dámou, pokud bystře zpozoroval, že je zahalena do večerní černě. Po dalších skleničkách, taky v odpovídajícím pořadí, buď zpíval protibolševické písně, nebo nepřítomně mumlal, anebo

1 Krakovský protirežimní „mluvený časopis“, vznikl po uzavření Polského svazu spisovatelů v roce 1983 (pozn. překladatelky).

2 Klub katolické inteligence (pozn. překladatelky).

usínal spánkem válečníka. Jedním slovem jako kavárenský povaleč byl, ostatně jako my všichni, příjemný, i když někdy na obtíž.)

Vzpomněl jsem si konečně i na samotné Jankovy básně, básně nezvyklé krásy, básně, které na mě tehdy dělaly a dodnes dělají velký dojem. „Jak zněl ten verš? / plaví koně vcházejí do pramenů? / Nebo jinak, ne plaví, ale plavmo / ne koně a ne prameny, leč klečící / a cop dlažby?“

Neviděl jsem tehdy a dodnes nevidím v té poezii nadměrnost politična, a jestliže píšu o autorovi jako o protirežimním básníkovi, činím to z obecnějších důvodů. Protože možná že v Polpotovi-básníkovi bylo všechno naladěné v jedné tónině, možná že okolnost, že přestal psát, je pouze důkazem toho, že Polsko je znovu nezávislé, možná že moskevské područí pro něho bylo základní inspirací, avšak efekty té inspirace byly mnohem bohatší a rozlehlejší než ona sama.

Díval jsem se na Janka Polkowského, novopečeného mluvčího vlády, a vzpomněl jsem si na jeho básně. „Bílá rybo listopadu (už usíná to město)“, „Vedle hora šeptá latinskou modlitbu“, „V milostném objetí byl jsem s tebou, prázdnoto“ – hlavou mi proploval verš za veršem a vzpomněl jsem si na dávné prožitky a dávné úvahy, k nimž nás ty verše nutily. Ano, byl v nich slyšitelný politický podtón, ale byl tam i odstín metafyzický a odstín milostný a vize a tajemství a ironie a bolest, jedním slovem – všechno, co má být ve velké literatuře, v těch básních bylo. Škoda mluvit, byla to fantastická díla, byla až tak fantastická, že se nám občas zdávalo, že je úplně nemožné, aby Polpot sám psal tak skvělé básně, nejednou nás (Polpotovy přátele) napadlo, že ty nejlepší kousky píše Polpotovi jeho žena Anka, strašně inteligentní a příjemná ženská. (Pro přátele Polpotina.) Ten koncept je konceptem cti, protože pro chlapa je přece čest domnívat se,

že jeho vlastní žena je do něj zamilovaná natolik, že je kvůli němu schopná všeho, že je schopná dokonce jeho jménem psát zcela nesrozumitelné rýmované hovadiny, tak tedy tento koncept cti má dlouhou tradici. Hypotéza, že některé verše T. S. Eliota vyšly z pera jeho ženy, je všeobecně známá, a upřímně řečeno, i dnes, kdykoli například čtu prozaické epifanie Andrzeje Stasiuka¹ obzvláště poznamenané metafyzickými hlubinami, tak mě vždycky napadá závistivá domněnka, že to možná Stasiukovi tak pěkně napsala Stasiuková.

Ale to jsem se pustil příliš daleko do riskantních digresí, vzdálil jsem se od základní fabule a základní fabule je taková, že před hezkými pár lety stojím v červnu v Łapanowě před televizí a vzrušený a zalitý vlnou vzpomínek sleduju, jak se Janek Polkowski stává mluvčím vlády. Ale všechno se bohužel neočekávaně dramaticky a neobyčejně rychle odestálo, protože než moje vzrušení opadlo, než mě vlna vzpomínek zalila nadobro, Janek Polkowski přestal být mluvčím vlády a bylo po ptákách. Nemám záměr zapadat do více či méně vystylizovaných zásadních poloh, ale bylo to velmi intenzivní lekce skepticismu.

Ambiciózně předpokládám, že tehdy, před pár lety v Łapanowě, jsem před televizí u tchánů snad nebyl už úplný blbec a že jsem už zhruba věděl, že vlády a úředníci míjejí, znal jsem banální pravdu o prchavosti moci, ale i přesto takový pocit, že já, který jsem odjel na pár dní ke tchánům do Łapanowa, jsem v tom Łapanowě byl déle, než Janek Polkowski byl mluvčím vlády, takový pocit na mě udělal silný dojem a posílil mou skepsi.

Odsud také, ze vzpomínek na tuhle příhodu, vychází má troulalá domněnka, že to, co právě píšu, už budu psát déle, než bude trvat mandát současné vlády. Neboť jsem si zhruba spočítal,

1 Andrzej Stasiuk – současný polský prozaik, autor cestopisů.

že popsat z gruntu všechny moje přátele, příbuzné, známé, bývalé a současné snoubenky, transparentní a veskrze exhibicionistická představení veškerých mých pádů, popsat skandály, jichž jsem se účastnil a které jsem viděl, temné a nesmělé historky a taky odkryt nejtajnější myšlenky a čitelně je zvěčnit roztřesenou rukou na bílém papíru, tak jsem si tedy zhruba spočítal, že mi všechny tyto hanebné činnosti zaberou nejméně rok. Samotný popis toho, jak mě Marian Stala už přes dvacet let psychicky týrá, mi zabere tři týdny. A zbytek? Na to může být rok málo. A rok, to je dvanáct měsíců, to je flák času, ale během roku padají mocnosti, víc než rok se udrží málokterá snoubenka, přes rok nově jmenovaná vláda nepřežije. Nepřežije, i když premiér je evangelík, a to od Těšína. Ale nepřežije. Na Mariolu není léku. Nepřežije. A dokonce, i kdyby přežila, tak jí tak či tak, dříve či později skončí volební období, když neskončí první, skončí druhé nebo zcela nemožné třetí, v každém případě některé volební období (některé vlády) skončí určitě a dojde na má slova, protože já budu dál psát, a kdybych už nepsal ani levácké zpovědi, tak budu psát něco jiného, a kdybych nepsal něco jiného, kdybych už vůbec nepsal, tak bude psát někdo jiný. Někdo jiný bude psát a někdo jiný přijde o moc, v tom spočívá odvěký, i když zdánlivý zápas karnevalu s pústem a umění s politikou a já bych rád tu chimérickou bitvu popsal detailněji, popotáhl ji dál a prohloubil, ale bohužel, právě teď, když verva a rozmach vstupují v mé pero, se otevřely dveře do pokoje, ukázal se v nich strašlivý rypák a tak nějak divně na mě zírá a zírá¹...

Takže proto řeknu jen tolik: zdánlivost spočívá v tom, že zdánlivě ten, co píše, je v lepší situaci než ten, co vládne, protože

1 Literární parafráze. V originále, v Mrožkově povídce *Ze tmy*, na písčícího zírá „prasečí rypák“.

ten, co píše, může popsat vzlet i pád vládnoucího, vládnoucí vzlet a pád spisovatele žádným způsobem nezaznamená, jediné že by měl proslov nad hrobem, ale proslovy vládnoucích nad hroby písících jsou pomíjivé, tak jako jejich vlády. Převaha písícího je však taktéž zdánlivá z toho důvodu, že právě tehdy, když se rozhoduje svou převahu nazvat, kdy se pokouší popsat vzlet a pád vládnoucího, prohrává, protože v literatuře veškerá prozatímní gesta znamenají prohru. A jestliže ne prohru, tak zásadní kompoziční chybu, která bývá prohrou. Je nutné psát si svoje, a ne psát o těch, kteří mají v rukou moc (jedině že se to někomu překrývá, osobní obsese má politickou strukturu, což je politováním náhodná náhoda i v érách útlaku), nelze podléhat prozatímnímu pokušení, neboť literatura není hra na chyby. Proč jsem si sakra například poznamenal jmenování nové vlády a teď ten zápisek urputně a nejasně vysvětluju, k čemu je mi věta o evangelickém premiérovi, pročpak mluvím o realitě, která není mojí realitou? Kolikrát v budoucnu zažiju takovéhle politické a kompoziční selhání, kolikrát se v nejbližších měsících, veden šalebným pokušením, nachýlím k údajnému světu a pod pretextem, že si zaznamenávám realitu, si začnu zapisovat realitu novinářskou (že vláda, že premiér, že olympiáda v Naganu, že Lech Wałęsa, že Vjačeslav Tichonov, že Yoko Ono), tolikrát budu litovat vlastní unáhlenosti a budu to muset znova opravovat a přepisovat.

Bohužel tady musím svou dedukci definitivně přerušit, poněvadž dveře se ještě více otevřely, ukázala se v nich celá štrpátá postava ředitele vydavatelství Znak Jiřího Illga a dívá se dál a přichází blíž a za chvíli mě začne zasypávat krupobitím návrhů ...

Rukopis nalezený na nemocniční chodbě

Můj záměr popsat ředitele vydavatelství Znak Jiřího Illga dopadl tak, že jsem skončil v nemocnici. Nechci tím nic říct, nevyvozuju z té okolnosti žádné závěry, nezobecňuju a už vůbec nevytvářím zcela komickou pointu, totiž že ten, kdo chce popsat povahu Jiřího Illga, kdo se jí chce přiblížit a rozlousknout ji, musí – dříve či později – skončit ve špitálu. Žádné přezábavné konstrukce toho typu sem nevnaším, nicméně pravda je taková, že ještě před pár dny jsem měl v úmyslu, co říkám, že jsem měl v úmyslu, dokonce už jsem si i začal o Jiřím I. sem tam něco skicovat a promýšlet, a dnes se, po několika dnech zhoubného vyčerpání v nemocničním pyžamu, toulám v nemocničním šláfroku po nemocniční chodbě. Načernalý čistič kanálů nanicovatého vzrůstu spí, jako by ho do vody hodil, na posteli stojící pod sesternou, luciferovsky smolné strniště, monarchisticky rozcuchaná kštica a imperiálně zanedbané tělo otevírají prostor pro domněnku, že to možná není běžný, řadový čistič kanálů, že je to možná někdo významný, někdo stojící vysoko v hierarchii čističů kanálů, možná je to – kdo ví – sám král čističů kanálů. Dýchá ztěžka, chroptí v delirickém spánku jako zabíjený buvol a přesně ve chvíli, kdy

míjím královské lože, nad nímž se skví neonový baldachýn s krvavým nápisem: „Ošetřovatelná“, přesně ve chvíli, kdy jdu po špičkách, kdy zlehounka našlapuju, abych ho nevytrhl ze spánku plného nepochopitelné hrůzy, se prudce budí, sedá si na posteli a bolestně křičí:

„Kde je můj oblečení? Kde je můj oblečení?“

„A odkud já, ku ... a zkur ... ná, mam vědět, kde máš hadry?“ odpovídá mu rozespalým hlasem Ondráš s neposlušnými rukama.

Ondráš vykonával veškeré profese lidstva, byl gastarbeitrem ve všech zemích světa, všechno umí udělat, všechno opraví, všechno zkonstruuje, obratně se chopí každého nástroje, poslouchá ho jak ten nejjemnější šroubovák, tak i sebetěžší sekera a ostatně ani teď si nelze nepomyslet, že Ondráš dál drží ve svých masivních tlapách nějaké neviditelné pneumatické kladivo nebo fantom jiného zařízení fungujícího podle zásad nevypočitatelné kinetiky. Ondrášovy všudypřítomné ruce se neustále pohybují, uvádějí do pohybu mechanismy, jichž si běžný smrtelník nevšimne, přesouvají vzdušné páky a zbytečně se pokoušejí prokázat tezi, že svět je stabilní. Míjím Ondráše s neposlušnými rukama a nahlížím do sálů, v nichž jiní mučedníci strachu a zoufalství konečně s relativní úlevou usnuli, jdu dál, jdu směrem k Jednotce intenzivní péče nacházející se na konci chodby, ze které zní předsmrtné kvílení kohosi, kdo možná ještě žije, jdu nemocniční chodbou a činím to, co byste i vy, mí bratři zoufalci, činili na mém místě. Jdu a podléhám omamné kráse lékařského personálu. Přihloupě se usmívám a nestydatě koukám na sestru Reginu a sestru Anitu, na sestru Katku, na sestru Mariolu, a zvlášť na sestru Violu.

Jsem uprostřed mýtu, jsem v samém jádru archetypální emoce, je přece po staletí známo, že střední lékařský personál

bývá pramenem ne ledajakých zážitků. Mytické sanitářky, milosrdné sestry, ošetrovatelky a felčarky všech dob, kolik srdcervoucích legend a písní o nich jen bylo složeno!

Poněvadž mám hodně času (na toulkách po nemocniční chodbě mi ubíhají celé dny), pokusím se tento jev (jev zvláštního kouzla, jež vyzařuje ze středního lékařského personálu) pojmout teoreticky. Tak tedy podle mě neslýchané emoce, jaké vzbuzují v mužích, nebo jestli chcete, v pacientech, ošetrovatelky, nevycházejí ani z jejich něžnosti, ani ze starostlivosti, ani z jejich sterilní čistoty a ani z jiných andělských rysů. Všechny zmíněné atributy jsou sice přítomny, mají svůj význam a silně zde působí, ale nejsou výlučným privilegiem středního lékařského personálu. Něžná, starostlivá a sterilně čistá může totiž být jak doktorka práv, tak strojvedoucí mezinárodního vlaku, burzovní makléřka nebo redaktorka *Tygodnika Powszechnego*, výkonnostní sportovkyně nebo expedientka večerky. Něžné, starostlivé a sterilně čisté můžou být, nalejeme-li si čistého vína, představitelky ledajakých profesí. Ale ženy z lunárního světa medicíny, ošetrovatelky, sestřičky, sanitářky, lékařky nebo praktikantky jsou taky znepokojivě zvyklé na lidskou tělesnost, na fyziologii, na nejtemnější stránky této fyziologie.

Když přicházím k prahu Jednotky intenzivní péče a když se dívám, s jakou lehkostí se otáčejí kolem polomrtvého narkomana ležícího v bezvědomí, když vidím, jak obratně mažou jeho hnisající proleženiny, spouštějí aparaturu, která mu zajišťuje dýchání, jak opřístrojovávají to tělo ve vegetativním stadiu zařízeními spouštějícími nejstydlivější fyziologické funkce, když vidím, jak jsou přirozeně zvyklé na nejproblémovější reakce, zákoutí a substance lidského bytí – začínám chápat, že to, co je na této profesi a na tomto poslání nejvíc okouzlující, je prosté svolení k blízkosti cizí fyziologie. Ony jsou starostlivé, něžné a sterilně čisté, ale je

v nich taky nevidaná svoboda dotyku. Ony se bez odporu dotknou, přetočí z boku na bok a umyjí čísi zhanobené tělo skládající se výhradně z drolicích se kostí a práchnivějící kůže. Živé kostry, v nichž nejtěžší částí nohy bylo například jablko v kolenu, jsem dosud vídal jen v dokumentárních filmech. Ten, který leží na Jednotce intenzivní péče, vypadá úplně stejně. Sestřičky dělají, co můžou, ze všech sil ho drží při životě, jenže on zatím neví, že ony se ho dotýkají. On vůbec neví, že je u něho Anita, Viola a Mariola, bytosti z kosmu. Ale zbytek, který je při vědomí, to ví. My všichni, co jsme se sotva, sotva začali znovu stavět na vlastní pracky, dobře víme, že v každé chvíli můžeme okusit milosrdenství dotyku, milosrdenství změření tlaku, milosrdenství injekce, nebo dokonce milosrdenství nabrání krve. A tak se opuchlá břicha zatahují, neduživé hrudníky se napínají a nemocniční roucho se mistrně řasí. Ach, my dobře víme, že pro ně nejsme muži z krve a kostí, ale druh nepříjemné substance, tiživý objekt práce. Ale ti, kteří právě pochodují v drahých kloboucích Floriaňskou ulicí, přece taky bývají převážně pohyblivou hmotou, o kterou navíc žádná sestřička ani okem nezavadí. A kromě toho nepřehánějme to s tou mužskou skromností. Řeknu to brutálně: kdo umí hrát fotbal, ten dá góla i v nemocničním pyžamu.

Král čističů kanálů se nadobro probral a krouží na rachitic-
kých, nejistých, batolecích nožičkách po oddělení a hledá zrcadlo, které visí dostatečně nízko. Neboť král čističů kanálů touží rozjasnit své pochmurné líce, čili – řečeno lidsky – chce se oholit. Z jeho úst, stále ještě napůl ztuhlých, se sypou nejstrašlivější a naštěstí jen napůl srozumitelné nadávky – všechna zrcadla jsou na nedostupných výšinách. A tak nakonec postaví vratkou pyramidu z nemocničních stolků a taburetů, vyleze nahoru, postaví se na vrcholku a namydlí si obličej. Pouze skutečně padlí lidé, pouze ti, kteří poznali nejhlubší beznaděj, dokáží tak tvrdošijně

usilovat o nápravu a dokonalost. Avšak tento vládce pobudů se každou chvílí může zřítit a rozmlátit si hlavu o beton, zoufale však touží, kdyby náhodou, padnout jako člověk oholený. Je ve mně malá dušička, když jistím ten nadmíru krkolomný hygienický počin, on se na mě pozorně dívá, v zrcadle vidím odraz jeho napůl zvířecích rysů a on za chvíli nevyhnutelně vychrlí další sekvenci nesrozumitelných nadávek. A skutečně, král čističů kanálů na moment pozdvihne žezlo štětce a říká:

„Čet’ ste Steinbeckovo *Tortilla Flat*? Čet’ ste to? No, podle mě Steinbeck znal problém alkoholismu z pitevny. To si myslím, ale je těžký to definitivně posoudit.“

Toulám se sem a tam nemocniční chodbou, kroužím mezi Jednotkou intenzivní péče, na které dvacetiletý kluk vážící patnáct kilo chvílemi je a chvílemi není při vědomí, a umývárnu, kde se smí kouřit. V umýárně se svíjí klubko roztřesených alkoholiků, zoufale kouří cigaretu za cigaretou, přísahají jeden druhému a před všema svatejma, že už nikdy, fakt nikdy nevezmou do pusy ani kapku vodky, a s bázlivou nostalgií pojukávají z okna, za kterým jsou dobře vidět nedaleké obchody, budka s pivem a kamarádi, kteří vesele dovádějí na svobodě.

Jedno dobrodružné vyprávění tu střídá druhé, historky o nočních můrách, o strašných, neukojitelných hladech, z nichž se tají dech, veselé průpovědky o nejružnějších způsobech ukrývání flašek před utrápenými ženami, o ztrátách a prohrách, které už nelze vrátit a získat zpět. Zoufalství, pláče, smíchy i provolávání slávy. Mladičké feťačky zpívají pod sprchou zoufalecké písně, člověka až mrazí, je tu krásně, ale spásy se odnikud nedočkáš.

Toulám se nemocniční chodbou, podléhám magické kráse středního lékařského personálu a po určité době, když už jsem se zorientoval v tom či onom, začínám počítat s pomocí psycholožky. Rozhovor s psycholožkou by mi – myslím – měl pomoci, kdo

ví, po rozhovoru s psycholožkou se mi možná nakonec povede popsat i ředitele vydavatelství Znak. Ano, psycholožka, vzdělaná žena (zelené oči, cop do pasu, podle oka tak ročník šedesát osm) bezpochyby ukonejší mou rozbouřenou duši, řekne mi, co mám dělat a od čeho začít. Tak se hned po snídani stavím do fronty k psycholožce s copem. Stavím se do fronty, už jsem u dveří ordinace a jako obvykle prohrávám. Ondráš Parketář vedl s psycholožkou rozhovor popravdě krátký, ale natolik významný, že v jeho důsledku psycholožka s copem přestala pracovat bůh ví na jak dlouho. Ondráš totiž odpověděl psycholožce s copem na otázku otázkou. „Proč pijete?“ zeptala se ona. „A proč vy nepijete?“ odvětil on a tím to skončilo.

Kousek o třesoucích se rukách

Ruce se mi třesou strachem ze psaní. Od chvíle, kdy jsem se naučil psát, se mi začaly třást ruce a netřásly se mi jen tehdy, když jsem byl negramotný, čili prvních sedm let života, i když kdo ví, možná se mi už tehdy trochu třásly, ale nepamatuju si to; pamatuju si tisíce detailů z nejranějšího dětství, někdy se mi zdá, že si pamatuju šedou barvu porodního sálu, přístroje, které tam stály, mrtvý úsměv porodní asistentky umordované mnohahodinovým přiváděním dítěte na svět, ale to, jestli se mi třásly ruce už jako kojenci těsně po příchodu na svět, si nepamatuju. V každém případě se mi ruce začaly chvět mnohem dřív, než – jak by to řekl Konwicki – mě rozmanité životní okolnosti přiměly k vypití několika cisteren lihových moků. Ruce se mi začaly chvět mnohem dřív, než jsem vypil až do dna prvního panáka v životě, ruce se mi začaly chvět, když jsem se snažil napsat první, přesněji řečeno druhé písmeno ve svém životě.

S prvním písmenkem, písmenkem „a“, to bylo vachrlaté, protože ono samo je kostřbaté, ale relativně to ještě ušlo, zatímco u druhého písmena „s“ jsem uvízl nadobro. První samohlásku se mi podařilo porazit a zvěčnit písmem, ale s první souhláskou

jsem si nijak poradit nedokázal. Především ten zlověstný špičkozobáček, který to písmeno korunuje, byl pro mě nepřekonatelný. V souvislosti s tím i první napsané slovo, jímž je, jak je všeobecně známo, v polštině slovo **as** (eso), bylo pro mě slovem nenapsatelným a nepřekonatelným.

Možná by bylo dobré vložit na tohle místo několik efektních vět o protivném nazrhlém vořechovi, jenž byl na jedné z prvních ilustrací ve Falského slabikáři a který mi svou znakovou zlověstností bránil ve vstupu do magické zahrady psaného jazyka, o barikádě strašlivých předmětů, jež zahrazovaly cestu ven z mlhavé krajiny negramotů. Byly to předměty namalované dole na stránce a začínaly náležitě písmenem „a“ nebo písmenem „s“ a divnou shodou náhod lze dodnes každou z těchto věcí obdařit zlou mocí. Auto mohlo člověka přejet na cestě, sánky mohly člověka zanést do Partecznického potoka, co mohla s člověkem udělat armáda, je jasné a nad tím vším ještě k tomu třepotala křídly a zlověstně pohoukávala velmi zlá sova. Jenže já jsem se nebál ani psa, ani armády, ani sovy, bál jsem se démona trapnosti, který ve mně žil a který mi ani za nic, ale ani za nic, nedovoloval napsat písmeno „s“ tak, jak se sluší a patří pravou rukou.

Protože to, že jsem neuměl napsat písmeno „s“ pravou, nebylo v podstatě to nejhorší. To nakonec mohla být i obyčejná nešikovnost nebo lenost. O mé zvláštní degeneraci svědčila okolnost, že jsem to prokleté písmeno „s“ dokázal lehce a obratně napsat levou. Jako by nestačilo, že jsem šilhal a že jsem nosil brýle, nestačilo, že jsem byl obecně neduživý, ještě navíc jsem se projevoval jako kompletně zdegenerovaný levák. Šilhavost ve spojení s leváctvím byla akumulace neřestí, které mě za oněch časů (konec padesátých let) a v oněch krajích (Visla obývaná výhradně pracovitými evangelíky se zlatýma rukama) odsuzovaly

jestliže ne k okamžitému fyzickému vyhubení, tak k žalostnému vegetování někde na periferii řádné a zámožné společnosti. V sázce nebylo jen to, jestli se naučím psát, šlo hlavně o to, zda a jak budu žít. Tudíž otec se vzteky vznášel u stropu. Poletování ve vzduchu mu šlo tím snáz, že byl drobné postavy a nepatrného vzrůstu, takže návaly zuřivosti a energie, jež v něm vybuchovaly, s šílenou lehkostí porušovaly zákony gravitace. Když jsem víceméně o deset let později poznal Schulzovu prózu a náhodou jsem tam našel motiv ptačí metamorfózy otce, četl jsem ten kousek textu s pocitem nevidaného bratrství k autorovi *Skořicových krámů* a taky ne bez pocitu nadřazenosti.

Je zřejmé, že mě ani ve snu nenapadne, abych se jakkoli srovnával s tímto geniálním prozaikem, ale na srovnávání otců, a to na jejich srovnávání pouze v jediném ohledu, totiž vzduchoplaveckého umu, nevidím nic nepřiměřeného. Nepřiměřeně tu nanejvýš může vyznít přiznání, že můj táta lítal mnohem líp než Schulzův, ale s tím se nedá nic dělat, taková byla pravda, nebudu ji halit do závoje falešné skromnosti. Ano, Schulzův otec se sice mistrně proměňoval ve švába, ale v ptáka chabě a létání mu nešlo. Jedině že fyzicky nepatrně připomínal kondora královského a „někdy v roztržitosti vyskakoval ze židle u stolu, zatřepetal rukama jako křídly, táhle zakokrhával a oči se mu přitom zastřely mlhou bělma. Potom se zahanbený smál spolu s námi a snažil se obrátit celou příhodu v žert.“¹

Můj otec pochmurně a vážně plul povětrím, neprobíhaly v něm žádné fyzicko-ptací metamorfózy, byl prostě vysokoškolský učitel na Hornicko-hutnické akademii, který se uměl vznášet. Oblétával kulatý stůl, za kterým jsem seděl, chvíli kroužil kolem

1 SCHULZ, Bruno. *Skořicové krámy*. Překlad Otakar Bartoš
a Hana Voisine-Jechová. Praha: Dauphin, 1999.

lustru, potom letěl nad manželskou postelí směrem ke dveřím a ani nijak zvlášť nehýbal rukama, nemusel imitovat pohyb křídel, prostě v něm byla odstředivá a prvotní síla letu, prolétával malým pokojíkem prarodičů, ledovou předsíní a dolétával do kuchyně, odkud se za chvíli vracel a přinášel stále větší archy šustícího balícího papíru. Otec vycházel z předpokladu, který byl pro něj typický, že totiž čím větší a masivnější „s“ na čím větším papíru budu muset napsat, tím to bude pedagogicky účinnější a trvalejší. Vůbec měl v sobě náklonnost k velkým, masivním a trvalým věcem, které mají sloužit celá léta, k botám o dvě čísla větším, ke gigantickým zimníkům, ke kožešinám, v nichž jsem se cítil jako ve stanu; dokonce i hračky, které mi kupoval, byly obrovské a nezničitelné.

Měl jsem ostatně všechno, po čem moje dušička toužila, přesněji řečeno, měl jsem všechno, po čem dušička prahla, kromě zbraně. Otec byl hysterický a expanzivní pacifista a nikdy mi nedovolil vlastnit ani pistolku na vodu, o něčem tak nebezpečném jako špuntovka ani nemluvě. Bylo to evidentní trauma z války, nikdy ostatně nevyprávěl ani o své službě ve wehrmachtu ani o ruském zajetí. Až na nějaké epizody, na nějaký transport, který spadl do řeky při přejíždění mostu („Kdybych tehdy neuměl plavat, nežil bych,“ říkal mi významně, když jsme trénovali prsa na suchu), až na nějaký vojenský pochod zahraný na foukací harmoniku. A dost. Víc nic. „Válka je nejhorší věc na světě,“ tímto bezpochyby pravdivým aforismem utínal veškeré moje prosby a sny o vlastnění jakékoli imitace střelné zbraně. Nicméně pro formu prvotní, pro archaickou vrhací zbraň, například takovou jako prak, luk nebo kuše, pochopení měl, a to kupodivu dalekosáhlé. Když v časopise „Obzory techniky pro děti“, který pro mě odebíral, narazil na historii Viléma Tella doplněnou o návod k výrobě dětské kuše, hračky pro kutily, nadchl se pro ten ná-

pad s charakteristickou přemírou, jež mu byla vlastní. Znásobil všechny rozměry a v dílnách Hornicko-hutnické akademie nechal vyrobiť kuši o pár čísel větší, příliš velkou a příliš masivní, takovou, která by mi sloužila celá léta. A já, který jsem nemohl mít ani plechovou pistolku na kapsle, jsem chodil po městečku a ohýbal jsem se pod tíhou zbraně, s níž jsem mohl každou chvíli někoho zabít. Kuše měla dubovou pažbu, bukové lučičště a mosaznou spoušť, střela letěla téměř sto metrů do dálky a vystřelená do výšky na chvíli mizela z očí. Nikdo nebyl zabit ani těžce raněn, protože když jsem na někoho mířil, míjel jsem cíl – šilhal jsem a trásly se mi ruce. Jen čistou náhodou nedošlo k ničemu strašnému, protože když místní protestanti viděli šilhavé nemešlo držící v roztřesených tlapách smrtonosnou zbraň, prchali, sotva mě zahlédli, schovávali se v domech a na vzdálených stromech.

Ruce se mi trásly, když jsem střílel z kuše, a trásly se mi, když jsem zkoušel na největším archu papíru napsat nenáviděné „s“. Ostatně dodnes – všechno píšu rukou – neumím s náležitou kaligrafickou pečlivostí napsat nejen písmeno „s“, ale neumím správně napsat žádné písmeno.

Ach samozřejmě, mé třesoucí se ruce mají daleko k rukám Ondráše Parketáře, rozlétaným jako hejno holubů, jenže celý problém je v tom, že Ondrášovi se teď, když se uzdravil, zotavil a vyléčený opustil nemocnici, žádná parketa nezachvěje v dlani ani o milimetr. A mně bohužel, pokud vůbec ustoupí dočasné chvění, zůstane téměř totožné chvění imanentní. A proto neustále trpím při myšlence na své nenávratně ztracené leváctví a závidím (těm, kteří ho mají) krásný tvar písma a přitom se nepřestávám pozastavovat nad tím, o čem že bych to já, totiž svou levou rukou a úžasným charakterem písma, psal? Přece i ten nápaditý název *Nenávratně ztracené leváctví* by musel být jiný.

Šavle poručíka Czyže

Dědovu důstojnickou šavli jsme s otcem hledali v padesátých letech, hledali jsme ji za Gomuľky, za Gierka, hledali jsme ji během výjimečného stavu a se stále menší vírou a nadějí jsme ji hledali po opětovném získání nezávislosti. Jako pár zkušených inspektorů nebo stopařů jsme šli z místnosti do místnosti a pro-
česávali jsme všechno. Existence šavle se zdála pravděpodobná, dokonce nezpochybnitelná, v domě beztak byly exempláře veškerých předmětů, které kdy lidstvo vymyslelo nebo stvořilo, mohla tu tedy být i šavle.

V domě, který byl zároveň předválečným řeznictvím, hospodářstvím, domem poštmistra, ostříleného myslivce, filatelisty, horlivého chovatele norků, penzionem, notářstvím, úschovnou zavazadel, noclehárnou, lázněmi, šicí dílnou, skladem pašeráků, palírnou, místem telekomunikačních, gastronomických a obecně lidských služeb, domem, ve kterém spolu žili pastor, farmaceutka, hornický inženýr, veterinář a montér vysokonapětového vedení – tedy v tomto domě bylo všechno.

Zachtělo se vám – dejme tomu kalamáře – měli jste kalamář. Zachtělo se vám miniaturních lékárnických vah – měli jste

miniaturní lékárnické váhy. Zachtělo se vám řeznické sekery – měli jste řeznickou sekeru. Zachtělo se vám teologického traktátu – v tom okamžiku se před vámi obracely průsvitné listy papíru s precizně napsanou argumentací o predestinaci. A klavír? A kamenné mlýnky na obilí? A jantarové krabičky po lécích? Akordeon? Šicí stroj? Voskové pečeti? Brousky na kosu? A děrovadla, sešívačky, kapátka, tlačítka a kolárky? Staré telefonní přístroje, nůžky i mlátíčka. Subtilní špejle sloužící k ověření konců při výrobě klobás, náhradní díly odstředivky mléka, jelení parohy, vzorky všech minerálů světa a opravdový marquezovský magnet, který s příšernou silou vytrhával železo zakopané i metr pod zemí. Dalekohled po Němcích a kilim¹ po rudoarmějcích. Sady kružítek, krvítek a pravítek, logaritmické pravítko, vzorky kabelů všemožných průměrů a speciální příruční klec sloužící k něžné popravě norků (tak, aby se, chraň nás, Pane Bože, neporušila srst). Malé hornické kahany, alba na známky, známky samotné, inkoustové tužky, stovky slunečních brýlí, které tu zapomněli rekreanti, kravské zvonce, kolovrátek, barometr, klíče od všech hodin, všechno včetně základních věcí, takových jako vzácné říční kameny, mořské mušle, hřebíky, matky a kovové kuličky, všechno s výjimkou šavle.

Viditelná historie šavle končila v roce 1939. „Po návratu z Rumunska jsem ji dal matce a ona ji schovala,“ dědeček vždycy mluvil o babičce jako o „matce“. „Matka schovala šavli a je zapotřebí se ptát jí.“ Ale babička pokrčila rameny, kroutila odmítavě hlavou, mávala rukou a ani se nenamáhala přijít s nějakou jednoduchou lží o zapomínání. Bylo jasné, že ví, ale nepoví. I když se v průběhu času v jejích odmítavých gestech začal objevovat stín nejistoty, a možná dokonce i obavy, myšlenka, že

1 Druh perského, hrubého, ručně tkaného koberce (pozn. překladatelky).

skutečně zapomněla, mě nenapadla tím spíš, že šavle se sama od sebe, vedena kinetikou lety údajně nehybných předmětů, před ní schovala ještě lépe.

Děda vytahoval z police druhý svazek předválečného vydání *Ilustrovaného slovníku polského jazyka* Arcta, otevíral ho na náležitě straně a ukazováčkem se dotýkal miniaturní rytiny. „Vypadala úplně stejně. Identická s mojí. Identicky. Matka ji schovala a věděla, co dělá. Nejdřív Germánie, potom Bolševie...“

Pozorně jsme si s otcem prohlíželi asketický černobílý obrázek, intenzivně jsme se do něho vpíjeli očima tak, jako bychom si chtěli obraz šavle vrýt do paměti do nejmenšího detailu, abychom – až na ni konečně někde narazíme – neměli sebemenší obtíže ji poznat.

Hledali jsme tu šavli celé moje dětství a celé mé mládí; začal jsem psát, v jedné z prvních povídek jsem umístil dokonce větu o šavli proplouvající labyrintem stěn. Nebyla nikde, šli jsme s otcem z pokoje do pokoje, z komory do komory, a když jsme důkladně prohledali celý dům, hledali jsme v prádelně, potom v udírně, v domácích jatkách, v dřevníku, ve chlěvě, ve spižírně, v lednici, pod kůlnou, ve skladu, na půdě – jezdecká sečná zbraň se zahnutým ostřím nebyla nikde. Přestala existovat, určitě byla strávena rzí a rozprášena. Skončila trýzeň mého mládí a začala muka středního věku, otec onemocněl na srdce a zemřel, o tři roky dřív zemřela babička, o dvanáct let dřív zemřel dědeček, opuštěný dům umíral v celém svém majestátu rozkládající se architektury. Zdi vlhly, omítky opadávaly, věci zanechané v pokojích ztrácely tvar, jako by se rozpouštěly v prázdnotě, na patře se zabydlely kuny, údajně nehybný nábytek a nástroje samy od sebe měnily pozice na ještě chaotičtější.

Jezdílal jsem k matce z Krakova, měl jsem klíč, ale zřídka-kdy jsem chodíval na to místo, na kterém kdysi bylo všechno

a kde teď i jasmín kvetoucí před předním štítem vydával mrtvolnou vůni. Toho léta začalo velké rozebírání a rekonstrukce, bylo slyšet bušení pneumatických kladiv, vjezdová vrata byla neustále široce otevřená, jednoho horkého dne jsem tam na chvíli vstoupil, všude pobíhali dělníci, na dvorku se kupily hromady zcela nesmyslných a nepoznatelných věcí, kladiva neustále pracovala, spadla zeď, zvedl se oblak cihlového prachu, po chvíli mi jeden z dělníků předal dědovu důstojnickou šavli zabalenou do jutového pytle. Vytáhl jsem ji na denní světlo. Nedotčená rzí vypadala skutečně identicky jako tamta na rytině ve slovníku Arcta.

Potom jsem šel s tou šavlí přes Vislu, přes most, nahoru, směrem k Partecznickému potoku, rekreanti se za mnou otáčeli, ukazovali si na mě a vůbec se chovali tak neskutečně divně, jako kdyby člověka svírajícího šavli v dlani viděli naposledy bůhví kdy.

Kočka, která mě drží při životě

Budím se za hrozné, černé noci a hlavou mi táhnou černé myšlenky. Slyším zvony zvonící na kostelní věži, nad sebou slyším matčino nadšení, když se vítá se psy – potom nastupuje hluché stepní ticho a daleké klepání vlaku jedoucího z Głębiec. Nejdřív je pátá, potom šestá a potom sedmá ráno. Z řídnoucího šera se vynořuje moje zcela nahodilá knihovna a pohled na ni mě skličuje.

Sem tam si z Krakova do Visly přivážím nějaké kvazi zbytečné knížky, které v nejbližší době určitě nebudu číst, ale možná je někdy přečtu, i když spíš ne. Tím způsobem vzniká absolutně nepřičetná, chorobná a kriminogenní knihovna. Jürgen Thorwald: *Století detektivů*, Tilman Spengler: *Leninův mozek*, Immanuel Kant: *Náboženství v hranicích pouhého rozumu*, Sergej Dovlatov: *Jak toužím po svobodě*, kněz Tomasz Węcławski: *Kde je Bůh?*, Josef Škvorecký: *Lviče*, Max Heindel: *Rosenkruciánská kosmokoncepce*, Heimito von Doderer: *Každý může být vrahem* (samozřejmě první polské vydání z roku 1963), Susan Forwardová: *Když nám rodiče ničí život*, Wolfram Eberhard: *Čínské symboly*, Ernest Gellner: *Postmodernismus, rozum a náboženství* (a to se tu vzalo odkud?), René Reouven: *Slovník vrahů*, Andrej Tarkovskij: